

נחמיה - מצודת ציון

א ב ג ד ה ו ז ח ט י יא יב יג

נחמיה פרק-א

א **הבירה**. ר"ל מקום ארמון המלך : **ב** **הפליטה**. ענין שארית וכן שריד ופליט (יהושע ח'): **ג** **מפורצת**. מל' פרצה ושבר : **נצתו**. מל' הצתה ושרפה כמו ויצת אש (איכה ד'): **ד** **צם**. מתענה : **ה** **אנא**. הוא ענין ל' בקשה : **ו** **תהי נא**. תהא עתה או היא ענין ל' בקשה : **קשבת**. ענין שמיעה : **ז** **חבול**. ענין השחתה כי השחית כל בשר (בראשית ו') ת"א חבילו : **ח** **תמעלו**. ענין חטא ופשע : **אפיץ**. אפזר :

נחמיה פרק-ב

א **לארתחששתא**. הוא דריוש הפרסי ונקרא כן ע"ש המלכות כמו פרעה למצרים והדומים : **ג** **ירעו**. מל' רעה : **חרבה**. מל' חורבן : **אוכלו**. נשרפו : **ו** **והשגל**. המלכה המיוחדת לו למשכב המשגל : **ח** **הפרדס**. הוא גן מעץ פרי כמו גנות ופרדסים (קהלת ב') : **לקרות**. מלשון תקרה : **הבירה**. כן יקרא בה"מ כמ"ש לא לאדם הבירה (דה"א כ"ט) : **יב** **רוכב בה**. רוכב עליה וכן ינתן בו (שמות כ"א) ור"ל עליו : **יג** **אכלו**. נשרפו : **יד** **ברכת**. ענין מקוה המים וכן תעלת הברכה (ישעיה ז') : **טו** **בנחל**. בעמק ואמר עולה כי לפני הנחל היה הר : **טז** **והסגנים**. הוא מין שררה : **ולחורים**. כן יקראו השרים הגדולים והוא מל' חיור ולובן הפוך מן השפלים הנקראים חשוכים כמ"ש בל יתיצב לפני חשוכים (משלי כ' ב) : **יז** **נצתו**. מל' הצתה ושריפה :

נחמיה פרק-ג

[א] שער הצאן. כן שמו על דבר ידוע אצלם וכן כולם : **[ה]** ואדיריהם. מל' אדיר וחזק ור"ל העשירים : **צורם**. כמו צוארם באל"ף : **[ז]** פחת. ענין שררה ומושל : **[ח]** צורפים. צורפי זהב וכסף : **ויעזבו**. ענינו מלוי העפר לחזוק ובדרז"ל תקרה ומעזיבה (בי"מ קיו) : **[ט]** פלך. מחוז כי חבל ארגוב (דברים ג') ת"א בית פלך : **[יג]** השפות. כמו האשפות : **[טו]** ויטלנו. הוא ענין צל כי בצל קורתך (בראשית י"ט) ת"א בטלל ור"ל עשה חקרה לצל ומחסה : **ברכת השלח**. מקוה המים המשקה עצי הגן ונקראים שלח ע"ש התפשטות הענפים וכן שלחך פרדס רמונים (ש"ה ד') : **[יט]** הנשק. כלי זיין כמו ועיר מבצר והנשק (מ"ב י') : **המקצוע**. הזוית כמו במקצוע החצר (יחזקאל מ"ו) : **[כ]** החרה. ענין חמום כמו נחר מפוח (ירמיה ו') : **[כא]** תכלית. קצה וסוף : **[כד]** הפנה. כן נקרא המגדל על כי דרכו לעמוד בפנה וכן ועל הפנות הגבוהות (צפניה א') : **[כה]** המטרה. הוא משמר בית האסורים כי ויאסוף אותם אל משמר (בראשית מ"ב) ת"א לבית מטרה : **[כו]** והנתינים. הם הגבעונים : **בעופל**. שם מגדל כמו ויבא אל העופל (מ"ב ה') : **[לא]** והרוכלים. הם סוחרי הבושם : **[לד]** האמללים. הנכרתים וחלושים כמו כי אומלל אני (תהלים ו') : **היעזבו**. מלשון מעזיבה והוא מלוי העפר לחזוק : **היחיו**. ענין רפואה כמו עד חיותם (יהושע ה') ובא בדרך השאלה וכמ"ש כי עלתה ארוכה לחומת וכו' (לקמן ד') : **מערמות**. ענין גל ותל וכן ויתנו ערמות ערמות (דה"ב ל"א) : **[לז]** תכס. כמו תכסה : **אל תמחה**. אל תמחוק :

נחמיה פרק-ד

[א] ארוכה. ענין רפואה כמו ארוכת בת עמי (ירמיה ח') ור"ל נתחזק ובא בדרך השאלה : **[ב]** ויקשרו. ענין אגודה : **תועה**. המבולבל בדעתו לבלי דעת מה יעשה קרוי תועה וכן תעיתי כשה אובד (תהלים קי"ט) : **[ד]** כשל. ענין חלשות ונפילת הכח כמו לכל כושל (דה"ב כ"ח) : **הסבל**. ענין טעינת משא כמו נושא סבל (מ"א ה') : **[ה]** והשבתנו. ענין בטול ומניעה כמו שבת נוגש (ישעיה י"ד) : **[ז]** בצחחים. בעליונות הסלעים מקום היובש שבו והוא מלשון צחה צמא (שם ה') וכן על צחיה סלע (יחזקאל כ"ד) : **רמחיהם**. חניתות : **[י]** והרמחים. הוי"ו יתירה : **והשריונים**. הוא כעין מלבוש עשוי מברזל ללבוש במלחמה להציל ממכת חרב וחנית : **[יא]** עומשים. כמו עומסים בסמ"ך והוא ענין טעינת משא כמו ויעמוס איש על חמורו (בראשית מ"ד) : **השלח**. החרב כמו ויעש שלח לרוב (דה"ב ל"ב) : **[יב]** אסורים. קשורים : **[יג]** נפרדים. פזורים :

[טו] השחר. הוא האור הנוצץ בפאת המזרח טרם יגלה השמש :
[יז] שלחו. ענין הפשט כי ופשט את בגדיו (ויקרא ו) ת"א ושלח :

נחמיה פרק-ה

[ג] עורבים. ענין משכון כמו מה הערבון (בראשית לח) : **[ד] למדת.** כמו למנדת והוא מין מס כמו מנדה בלו והלך (עזרא ד') ונפלה הנו"ן :
[ה] כובשים. ענין התפישה בחזקה כמו וכבשום לעבדים (ירמיה לד) :
לאל. ענין כח ואומץ כמו יש לאל ידי (בראשית ל"א) : **[ז] וימלך.** ענין עצה כמו מלכי ישפר עליך (דניאל ד) : **משא.** חוב והלואה כמו משאת מאומה (דברים כ"ד) : **קהלה.** אסיפה והקהל : **[ח] כזי.** מלשון די הפסוק : **ויחרישו.** ושתקו : **[יא] ומאת הכסף.** שקלי הכסף : **התירוש.** יין : **היצהר.** שמן : **[יג] חצני.** כן יקרא כנף הבגד וכן והביאו בניך בחוצן (ישעיה מ"ט) : **נערתי.** עניינו תנועת דבר מה בחזקה להפיל ממנו מה שעליו כמו התנערי מעפר (שם נ"ב) : **[יד] פחם.** פחה שלהם : **[טו] אחר.** הוא כענין מלבד ר"ל לבד לקיחת מי שקלים לקחו עוד בלחם ויין : **שלטו.** משלו : **[יח] נעשה.** ענין תקון כמו וימהר לעשות אותו (בראשית י"ח) : **ברורות.** מל' ברירה ובחירה :

נחמיה פרק-ו

[א] פרץ. שבירה : **[ב] ונועדה.** מל' וועד ואסיפה כמו ויועדו כל המלכים (יהושע י"א) : **[ג] תשבת.** מלשון השבתה ובטול : **ארפה.** מלשון רפיון : **[ו] וגשמו.** הוא גשם הערבי וכן יתר יתרו : **הזה.** הוא מלשון הויה : **[ז] נביאים.** ענינו בעלי הדבור כמו ניב שפתים (ישעיה נ"ז) : **[ח] בודם.** ענין המצאת הכזב וכן בדיק מתים יחרישו (איוב י"א) : **[ט] כולם.** ענינו כמו כולכם ודוגמתו ואולם כולם תשובו (שם י"ז) : **[י] עצור.** מעוכב וכן נעצרה נא אותך (שופטים י"ג) : **[יב] וסנבלט.** הוי"ו היא במקום או כמו ומקלל אביו ואמו (שמות כ"א) : **[טז] ויפלו.** ענינו שפלות וגרעון כמו נופלים מערלים (יחזקאל ל"ב) :

נחמיה פרק-ז

[א] ויפקדו. מלשון פקידות וגזברות : **[ג] יגיפו.** יסגירו כי וסגרת הדלת (מ"ב ד') ת"י ותגיפון : **[ה] להתייחש.** ענין יחוס הוא הודעת ספר הדורות מן המשפחות ומי אביהם : **[סד] ויגאלו.** ענין טנוף ומאוס וכן לחם מגואל (מלאכי א') : **[סו] רבוא.** הוא עשרת אלפים : **[סת] פרדיהם.** הם הבאים מן הסוס והחמור : **[ע] דרכמונים.** שם מטבע ידוע אצלם : **[עא] מניס.** שם משקל ליטרא : **[עב] ויגע.** כמו והגיע :

נחמיה פרק-ח

[א] הסופר. החכם ובדח"ל סופר מברך ובור יוצא (חולין קי"ח) : **[ה] עמדו.** ענין שתיקה כמו עמדו ולא ענו (איוב ל"ב) : **[ו] במועל.** מלשון העלאה והרמה : **[ז] ויקדו.** כפפו הקדקוד : **[ח] ושום.** מלשון שימה : **[י] מנות.** ענין חלק ומתן כמו והיה לך למנה (שמות כ"ט) : **[יא] מחשים.** משתיקים כמו עת לחשות (קהלת ג') : **[סו.] שתקו** כמו ויהס כלב (במדבר י"ג) : **[טו] ויעבירו קול.** הוא ענין הכרזה כמו ויעבירו קול במחנה (שמות ל"ו) : **[עבות.]** מלשון עב ור"ל מרובה בעלים וקלועים זע"ז וכן שתי עבותות הזהב (שם כ"ח) :

נחמיה פרק-ט

[ט] עני. מלשון עינוי : **[יא] בקעת.** חלקת לשנים : **[במצולות.]** עומק המים כמו ותשלך במצולות ים (מיכה ז') : **[עזים.]** מלי עוז וחזק : **[יב] הנחיתם.** הנהגתם כמו ולא נחם (שמות י"ג) : **[טז] ערפס.** הוא מול הפנים : **[יז] וימאנו.** מלשון מיאון וסירוב : **[יח] מסכה.** מדבר הניצק וניתך : **[נאצות.]** ענין כעס ובזיון : **[כ] ומנד.** מלשון מן : **[מנעת.]** חדלת : **[כא] כלכלתם.** ענין ספוק הצורך כמו ויכלכל יוסף (בראשית מ"ז) : **[בלו.]** מלשון בליה ורקבון : **[בצקו.]** ענין עיסה המחומץ : **[כב] לפאה.** לקצה כמו פאת שדך (ויקרא י"ט) : **[כד] ותכנע.** מלשון הכנעה : **[כה] בצורות.** מלשון מבצר : **[שמנה.]** מלשון שמן : **[ויתעדנו.]** ענין עונג ותפנוק כמו מעדני מלך (בראשית מ"ט) : **[כז] גוס.** גופם כמו גוית שאול (שמואל א' ל"א) : **[כז] ויצרו.** מלשון צרה : **[כח] וירדו.** ומשלו כמו רדה בקרב אויביך (תהלים קי"י) : **[כט] ותעד.** ענין התראה : **[לב] התלאה.** ענין יגיעה וטורח כמו את כל התלאה (שמות י"ח) : **[לה] ממעלליהם.** ממעשיהם כמו עולל לי (איכה א') : **[לז] גויותינו.** ענין גוף :

נחמיה פרק-י

[א] **אמנה**. ענין קיום כמו יאמן נא דברך (מ"א ה'): **החתום**. ענינו גמר וסוף ובדרז"ל כל חותמי ברכות (ברכות ס"ג) : **[ל]** **באלה**. הוא קללת השבועה כמו בשבועת האלה (במדבר ה') : **[לב]** **ונטש**. ונעזוב כמו תשמטנה ונטשתה (שמות כ"ג) : **ומשא**. חוב ההלואה : **[לד]** **המערכת**. ענין סדור : **[לה]** **מזומנים**. ענין הכנה וקביעות וכן בעתים מזומנות (לקמן י"ג) : **לבער**. מלשון הבערה והסקה : **[לח]** **עריסותינו**. ענין עיסה כמו ראשית עריסותיכם (במדבר ט"ו) : **תירוש**. יין : **ויצהר**. שמן :

נחמיה פרק-יא

[א] **הידות**. החלקים כמו וארבע הידות (בראשית מ"ז) : **[יז]** **יהודה**. מלשון הודות והלל : **[כג]** **ואמנה**. ענין קיום :

נחמיה פרק-יב

[ח] **הידות**. מלשון הודות והלול : **[כז]** **הפחה**. המושל : **הסופר**. החכם : **[כז]** **ובחנוכת**. התחלת דבר מה לעמוד בה משם והלאה קרוי חנוך בל' מקרא : **מצלתים וכו'**. מיני כלי נגון : **[כח]** **הככר**. המישור : **[לז]** **ועל**, **מעל**. ענינם כמו לפני ואצל : **[מד]** **הנשכות**. כמו הלשכות : **מנאות**. מתנות וחלק כמו ושלחו מנות (לעיל ח') :

נחמיה פרק-יג

[ב] **לא קדמו**. לא באו לפניהם כמו במה אקדם ה' (מיכה ו') : **[ה]** **ויעש**. ענין תקון כמו וימהר לעשות אותו (בראשית י"ח) : **[ו]** **נשאלתי**. מל' שאלה ובקשה ועל כי שאלתו היה על עצמו אמר בלשון נפעל וכן נשאל נשאל דוד (שמואל א' כ') : **[ז]** **נשכה**. כמו לשכה : **[יא]** **ואריבה**. מלשון ריב : **[יד]** **תמח**. כמו תמחה והוא ענין מחיקה : **[טז]** **גתות**. הכלי

שדורכים בו הענבים להוציא היין קרוי גת וכן כדורך בגת (ישעיה ס"ג) :
הערמות. כרי לתבואה כמו ויתנו ערמות (ד"ה ב' ל"א) : **ועומסים**. ענין
הטענת משא כמו ויעמוס איש על חמורו (בראשית מ"ד) : **ציז**. מלשון
צידה ומזון : **טז** דג. ר"ל קבוצת דגים : **יז** **חורי יהודה**. שרי יהודה :
יט **צללו**. מלשון צל : **כ** **הרוכלים**. מוכרי הבושם : **כא** **לנים**. מל'
לינה : **תשנו**. מל' שנית : **כב** **וחוסה**. ענין חמלה כמו אתה חסת על
הקיקיון (יונה ד') : **כה** **ואמרטס**. ענין תלישת השער כמו ואיש כי ימרט
ראשו (ויקרא י"ג) : **כז** **למעול**. ענין חטא ופשע : **כט** **גאלי**. ענין טנוף
ומאוס כמו ויגאלו מן הכהונה (לעיל ז') : **ל** **משמרות**. כל דבר המוטל
על אנשים הרבה לעשות כל אחד בזמנו קרוי משמר כי ישמור לבוא בזמן
הקבוע לו ולא יעבור : **לא** **מזומנות**. ענין הכנה וקביעות כמו לעתים
מזומנים (לעיל י') :